

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Кожана Володимира Віталійовича
«Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень**

Дисертаційне дослідження В. В. Кожана присвячене *актуальній* для юридичної науки та практики темі. Права людини разом з демократією та верховенством права належать до найважливіших європейських цінностей, утворюють спільне надбання людства. Сьогодні Україна потребує формування цілісного уявлення про права людини як засадничої цінності суспільства та юридичної категорії, що забезпечена судовим захистом.

Важливе місце серед прав людини займають особисті права та свободи. Саме вони обґрунтовано розглядаються як фундаментальні правові можливості людини, які необхідні для її нормального існування і розвитку. Саме вони є ключовими елементами правової сутності людини, окреслюючи сферу автономії індивіда у відносинах з іншими особами, суспільством та державою, визначають розумний та суспільно виправданий обсяг його індивідуальної свободи.

До актуальних завдань, що постають сьогодні перед юридичною наукою, можна віднести проведення досліджень у сфері особистих прав людини, внаслідок яких визначаються основні проблеми, пов'язані із реалізацією особистих прав, з'ясовуються міжнародні та європейські стандарти, вивчаються зарубіжний досвід, вітчизняне законодавство та відповідна судова практика. Особливої уваги заслуговують роботи, що дозволяють краще розуміти сутність, склад та зміст особистих прав, закономірності їх виникнення та реалізації, аналізують юридичні засоби забезпечення поваги, здійснення та захисту таких прав. Ураховуючи, що

дисертація В. В. Кожана можна віднести до подібних досліджень, його роботу слід визнати актуальною і важливою.

Відзначимо, що дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка» з теми «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні» (державний реєстраційний номер 0112U001217).

Наукова робота базується на сучасних теоретико-методологічних засадах, що дозволяють провести загальнотеоретичне дослідження особистих прав і свобод людини. Достатньо вдалим і ґрунтовним виглядає огляд вітчизняної та зарубіжної юридичної літератури за темою дослідження (підрозділ 1.1). Слушним є звернення уваги на методологічні особливості дослідження особистих прав і свобод людини – насамперед на використання нею діалектичного методу, а також логічного і системного методу (підрозділ 1.2). Слід також відзначити застосування автором інших підходів, загальнонаукових і спеціальних юридичних методів. Достовірність отриманих в дисертації результатів забезпечується широкою джерельною базою (список використаних джерел складає 343 позиції). Висновки дисертації ґрунтуються на критичному аналізі робіт представників соціальних наук, теорії держави і права, філософії права, науки міжнародного права та галузевих юридичних наук.

Автором належним чином обґрунтовано вибір напряму дослідження, його об'єкта, мети та задач. Так, основною метою роботи є вирішення теоретичних питань, пов'язаних із визначенням поняття особистих прав людини, розкриттям його змісту.

Для досягнення цієї мети дисертант поставив перед собою такі основні завдання: проаналізувати історичний розвиток прав людини, визначити момент виникнення уявлень про права людини, охарактеризувати історію закріплення особистих прав людини і на міжнародному, і на національному рівні; з'ясувати підходи до розуміння прав людини та на їх основі

сформулювати визначення особистих прав людини, виявити ознаки таких прав; встановити підходи і критерії класифікації прав людини, а також сформулювати критерії класифікації особистих прав людини; визначити критерій виокремлення особистих прав людини як складових прав людини; визначити межі та зміст права на життя, права на гідність, права на свободу та права на особисту недоторканність та ін.

Для поглибленого аналізу предмета дослідження використана сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, що дозволило успішно розв'язати теоретичні та практичні завдання, які визначили своєрідність і загальне спрямування дисертації.

Наукова новизна результатів дисертації полягає в комплексному дослідженні явища особистих прав людини, визначенні їх переліку та розкритті сутності.

Серед отриманих дисертантом *нових конкретних науково обґрунтованих висновків та сформульованих положень* на увагу заслуговують (с. 7-8 дис. і 4 автореф.):

- авторський підхід до визначення моменту виникнення права на життя, а також відповідні зміни до законодавчих актів з метою закріплення моменту виникнення права на життя та встановлення його охорони;
- пропозиція щодо прийняття спеціального нормативного акта рівня закону, який би в повній мірі регулював відносини проведення наукових експериментів над людьми;
- історична періодизація розвитку уявлень про особисті права людини;
- підходи до визначення поняття особистих прав людини як можливостей кожної людини забезпечувати свою фізичну та морально-психологічну індивідуальність;
- правова характеристика особистих прав людини, визначення їх змісту, обсягу та гарантій.

Заслужують також на увагу критерії класифікації особистих прав людини, які визначають їх різноманіття та характеризують їх як частину системи прав людини, а також напрями вдосконалення правового регулювання особистих прав людини у вигляді пропозицій щодо змін до законодавства України (с. 8 дис. і с. 4 автореф.).

Усе це в сукупності обумовлює *належний рівень наукової достовірності* дисертаційного дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у ньому.

Його результати можуть бути використані у подальшій науково-дослідній роботі, у сфері правотворчості, у правозастосовній діяльності. Вони можуть бути актуальними й корисними також у навчальному процесі – при викладанні загальнотеоретичних та галузевих юридичних дисциплін, філософії права і міжнародного права.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, *повно викладені у шести опублікованих працях* (у тому числі за кордоном). Результати дослідження апробовані на низці наукових конференцій, у тому числі міжнародних, що відбувалися в різних містах України.

Зміст автореферату *ідентичний* основним положенням дисертації.

Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження В. В. Кожана, разом з тим не можу, за обов'язком офіційного опонента, не звернути увагу на *висновки й твердження, що викликають сумніви, не відзначити певні недоліки роботи.*

1. Дисертант вказує, що об'єктом проведеного ним дослідження є об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері особистих прав людини (див. с. 6 дис. і с. 3 автореф.).

На нашу думку, таке формулювання не повною мірою відповідає дійсному змісту роботи і є радше даниною відомої традиції визначення об'єкту юридичних досліджень через категорією «суспільні відносини». Відповідно до розроблених ВАК України Вимог до оформлення дисертацій

та авторефератів дисертацій об'єктом дослідження є процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для дослідження. Як видається, більш точним було би визначення об'єкту цього дослідження як поняття «права людини» або феномен прав людини, у той час як предметом дослідження були б особисті права як складова його об'єкту.

2. На с. 7 дисертації і с. 4 автореферату дисертант наголошує на тому, що ним вперше обґрунтовано основоположність особистих прав людини.

На нашу думку, такий висновок не є вдалим. Твердження про фундаментальність (основоположність) всіх прав людини є на сьогодні в науці загальноновизнаним. Таким чином, висновок про основоположність особистих прав людини може бути зроблений за допомогою простої дедукції. Протиставлення окремих категорій прав, як основоположних і не-основоположних (див. с. 11 автореферату), також не виглядає переконливим.

3. Певні заперечення викликає також визначення вичерпного переліку особистих прав людини, який охоплює право на життя, право на гідність, право на свободу та право на особисту недоторканність (див. с. 187 дис. і с. 11 автореф.). На нашу думку, цей перелік міг би бути доповнений такими правами, як право на повагу до приватного і сімейного життя, свободою совісті і слова, правом на вільний доступ до інформації та ін. Вважаємо, що такі права повною мірою відповідають авторському визначенню поняття особистих прав людини як можливостей кожної людини забезпечувати свою фізичну та морально-психологічну індивідуальність (див. с. 4 автореф.).

4. На нашу думку, певного уточнення вимагає авторський підхід до визначення гідності людини (див. с. 191 дис. і с. 14 автореф.). По-перше, суб'єктивний аспект гідності (самоцінність людини) має, мабуть, передувати її об'єктивному аспекту (цінність для суспільства), ураховуючи, що точкою відліку у цій ситуації виступає самоцінність людини. По-друге, гідність не слід зводити лише до категорії цінності. Вважаємо, що не менш значущими і визначальними для розуміння гідності є почуття (само)поваги – ставлення до себе з повагою (симпатією).

Водночас слід констатувати, що висловлені зауваження не заперечують загальну позитивну оцінку дослідження, проведеного В. В. Кожаном. Воно є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності є суттєвими для вирішення конкретного наукового завдання – визначення особистих прав людини та їх загальнотеоретичних характеристик.

Отже, дисертація В. В. Кожана «Особисті права і свободи людини: загальнотеоретичне дослідження» відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, та іншим нормативним вимогам, які ставляться до такого роду досліджень, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

С. П. Погребняк

Підпис	<i>Погребняк С. П.</i>
Засвідчую	<i>Погребняк С. П.</i>
Нач.ВК	<i>Погребняк С. П.</i>
№	<i>10</i>
д.	<i>11. 2016</i>